

Dicționar de termeni teologici

Stanley J. Grenz
David Guretzki
Cherith Fee Nordling

Dicționar de termeni teologici

Traducere de Emanuel Conțac

Copyright © 1999 by Stanley J. Grenz, David Guretzki & Cherith Fee Nordling

Ediția originală a fost publicată în limba engleză, cu titlul *Pocket Dictionary of Theological Terms* by Stanley J. Grenz, David Guretzki & Cherith Fee Nordling, de InterVarsity Press, 430 Plaza Drive, Westmont, IL 6055, USA. www.ivpress.com

Toate drepturile rezervate.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin editurii Casa Cărții, Oradea. Orice reproducere sau selecție de texte din această carte este permisă doar cu aprobarea în scris a editurii Casa Cărții, Oradea.

Dicționar de termeni teologici

Stanley J. Grenz, David Guretzki și Cherith Fee Nordling

Copyright © 2025 Casa Cărții

Casa Cărții, Oradea

OP 2, CP 30

410670, Oradea

Tel.: 0359 800 333; 0728 874 975

E-mail: info@ecasacartii.ro

www.ecasacartii.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GRENZ, STANLEY J.

Dicționar de termeni teologici / Stanley J. Grenz,
David Guretzki, Cherith Fee Nordling ; trad. de
Emanuel Conțac. - Oradea : Casa Cărții, 2025

ISBN 978-606-732-285-9

I. Guretzki, David

II. Nordling, Cherith Fee

III. Conțac, Emanuel (trad.)

81

2

Traducerea: Emanuel Conțac

Corectura: Naomi Butulan

Tehnoredactarea: Vasile Gabrian

Coperta: Marius Bonce

Tipar executat de

**BOOK
EXPERT**
Powered by METROPOLIS

www.book-expert.ro

Prefață

„Nu poți cunoaște distribuția, dacă nu ai programul serii!” susțin plasatorii la spectacole, când trec printre staluri. Într-o manieră similară, am putea spune: „Nu poți înțelege teologia fără definiții.”

Dicționarul de termeni teologici încearcă să ofere o înțelegere succintă a unui număr de circa trei sute de termeni și concepte semnificative, pe care, cu siguranță, le veți întâlni în cărțile și articolele teologice pe care le veți citiți. Cuvintele definite includ și expresii-cheie din alte limbi, mai ales latină și germană, ca și nume ale unor teologi care au jucat un rol esențial în istoria teologiei.

Când folosiți dicționarul de față, trebuie să aveți în vedere câteva lucruri. Mai întâi, formatul cărții este simplu: termenii, expresiile și numele sunt aranjate în ordine alfabetică. În al doilea rând, ne-am concentrat atenția asupra definițiilor de bază, general acceptate. Descrierile noastre nu sunt abordări exhaustive și, de aceea, caută să ofere o cunoaștere de bază, practică, a conceptelor. Această cunoaștere practică ar trebui, la rândul ei, să vă ofere posibilitatea de a dobândi o înțelegere mai cuprinzătoare a textelor teologice pe care le citiți, a prelegerilor pe care le audiați sau chiar a informațiilor pe care le găsiți în dicționarele teologice exhaustive. În al treilea rând, deși cea mai mare parte a materialului pe care îl prezentăm este, în general, acceptat de diversele tradiții creștine, din când în când reiese clar faptul că scriem dintr-o perspectivă evanghelică cuprinzătoare, protestantă.

Acest dicționar este o carte de referință, deci nu ne așteptăm să fie citit din scoarță în scoarță; anticipăm însă că îl veți avea alături pe masa de lucru când citiți cărți teologice și îl veți

putea consulta când întâlnești termeni care nu vă sunt familiari. Studenții îl pot folosi ca pe o „fișă” în procesul de pregătire pentru examenele care se concentrează asupra definițiilor.

Fiind o carte de referință, dicționarul are trimiteri și referințe interne. Termenii sau expresiile marcate cu asterisc constituie cuvinte-titlu în cadrul dicționarului. Indicațiile *vezi* sau *vezi și* trimit la cuvintele-titlu care ar putea oferi informații suplimentare. Abrevierile tipice folosite în lucrările de referință de felul acestui dicționar includ cca (*circa*) pentru „aproximativ” și ex. pentru „exemplu”.

Ca membri ai Bisericii lui Cristos și ca ucenici ai lui Isus, considerăm că lecturile teologice aduc o mare satisfacție. Sperăm că sunteți de aceeași părere și că dicționarul de față vă va ajuta în acest demers.

Autorii

A

a posteriori, a priori. Termeni folosiți pentru a arăta dacă o aserțiune are la bază experiența (*a posteriori*) sau este independentă de ea (*a priori*). De exemplu, dacă cineva analizează creația și constată că ea are o structură organizată, poate trage concluzia *a posteriori* (adică pe baza observării creației) că Dumnezeu există ca determinant cauzal al acesteia. Dar, dacă existența lui Dumnezeu poate fi dovedită fără a recurge la experiența senzorială, atunci existența lui Dumnezeu este susținută *a priori*.

acomodare. Termen folosit pentru a arăta că Dumnezeu Se face cunoscut oamenilor prin cuvinte și în moduri pe care mintea umană finită să le poată înțelege. Cel mai semnificativ exemplu de acomodare an lui Dumnezeu la omenire îl constituie venirea lui Isus Cristos – prin care Dumnezeirea a luat chip omenesc. *Vezi și* întrupare.

adevăr. Ceea ce reflectă realitatea factuală și/sau spirituală. Unii gânditori consideră adevărul doar din perspectiva categoriilor intelectuale, considerându-l afirmația a ceea ce este. De aceea, adevărul desemnează aserțiunile sau afirmațiile factuale (factualitatea) corecte. De curând, unii gânditori au început să sugereze că adevărul este subiectiv, relativ și pluralist. Văzut din perspectivă teologică, adevărul își are temeiul în ființa și voința Dumnezeului triunic. Prin urmare, tot ceea ce reflectă ființa și voința lui Dumnezeu este adevăr. Mai mult, Isus Cristos este adevărul prin faptul că este *revelația lui Dumnezeu.

adiaphora. Elemente ale credinței care nu sunt esențiale *mântuirii. În gândirea luterană, au fost considerate *adiaphora* acele

practici ale bisericii care nu sunt nici poruncite, nici interzise de Scriptură. În accepțiunea contemporană, *adiaphora* constituie aspectele care nu sunt abordate în mod clar de Scriptură, pe care creștinii le pot crede sau practica liber, cu conștiința curată înaintea lui Dumnezeu, și care nu afectează mântuirea.

adopție. Actul prin care Dumnezeu îi face pe oameni, altminteri străini, parte din familia spirituală a lui Dumnezeu, considerându-i moștenitori ai bogățiilor slavei divine. Această adopție are loc atunci când primim prin credință lucrarea lui Isus Cristos Fiul (Ioan 3:16), fiind născuți din Duhul (Ioan 3:5-6) și primim Duhul înfierii (Rom. 8:15-16). *Vezi și reconciliere.*

adopționism. Teorie care susține că Dumnezeu L-a adoptat pe Isus din Nazaret ca Fiu. Cu alte cuvinte, Isus S-a născut om, dar a devenit Fiul lui Dumnezeu la un anumit moment al vieții Sale. Această teorie nu reflectă textele biblice care desemnează relația eternă a lui Isus cu Tatăl (ex.: Ioan 17:5).

advent. Termen care, literal, înseamnă „venire” sau „sosire” și se referă la venirea lui Isus Cristos pe pământ, pentru a oferi *mântuire prin viața, moartea, învierea și înălțarea Sa. Creștinii sunt acum în așteptarea unui al doilea advent, când Cristos Se va întoarce pe pământ în trup, pentru a întâmpina Biserica și a judeca popoarele. Termenul *Advent* desemnează și acea perioadă din anul bisericesc în care biserica se pregătește să comemoreze prima venire a lui Cristos pe pământ (Crăciunul). Perioada Adventului cuprinde cele patru duminici anterioare zilei de Crăciun. *Vezi și parousia.*

agnosticism. Termen al cărui sens literal este „fără cunoaștere”, fiind format din două cuvinte grecești, *a* (fără) și *gnosis* (cunoaștere). Într-un sens mai formal, *agnosticismul* desemnează un sistem de credințe care suspendă opiniile personale despre afirmațiile religioase (ex.: „Dumnezeu există”), deoarece se presupune că acestea nu pot fi nici dovedite, nici

infirmate sau deoarece astfel de afirmații sunt considerate irelevante. *Vezi și ateism.*

al treilea scop al Legii. Adăugarea unui al treilea scop al legii divine, dincolo de rolul ei de a suprima răutatea omenească și de a acționa ca „pedagog” care îi conduce pe păcătoși la Cristos. Din perspectiva celui de-al treilea scop, Legea constituie un îndrumător pentru credincioșii aflați pe drumul către *sfințire. Tradiția *luterană tinde să se concentreze asupra primelor două scopuri, pe când teologii *reformați acordă un loc important și celui de-al treilea scop, ducând la o accentuare și mai puternică a sfințirii, văzută ca proces de creștere în ascultare de legea divină.

alegere. Cuvânt biblic folosit pentru a vorbi despre procesul prin care Dumnezeu alege diferite persoane, care să împlinească scopurile bune ale lui Dumnezeu. În termeni generali, *alegerea* poate desemna selectarea de către Dumnezeu a unor persoane pentru un tip de slujire, iar în sens restrâns, se referă la alegerea de către Dumnezeu a unor persoane care să moștenească *mântuirea prin Isus Cristos. Doctrina alegerii a fost subiectul unor dezbateri intense, mai ales între teologii *calviniști și cei *arminieni, încă din timpul Reformei. Alți teologi (ex.: Karl *Barth) încearcă să evite dezbaterile calvinisto-arminiană, sugerând că alegerea făcută de Dumnezeu este, întâi de toate, alegerea lui Cristos, și nu alegerea indivizilor spre mântuire.

alegerea necondiționată. Concepție (*calvinistă) potrivit căreia *alegerea, înțeleasă ca determinare a destinului oamenilor, se bazează pe *decretul suveran și etern al lui Dumnezeu, și nu pe simpla preștiință divină a faptului că aceștia vor respinge sau vor accepta *mântuirea prin Isus Cristos (cum susțin în general *arminienii).

alegorie, metoda alegorică. Alegoria este o povestire în care detaliile corespund sau revelează un înțeles „ascuns”,

„superior” sau „mai profund”. Metoda alegorică de interpretare consideră că povestirile biblice ar trebui să fie interpretate căutând înțelesul „spiritual” la care face trimitere sensul literal. *Vezi și* tipologie.

amilenism. Credința că cei o mie de ani menționați în Apocalipsa 20 nu reprezintă o perioadă de timp specifică dintre prima și a doua venire a lui Cristos. Mulți amileniști cred că *mileniul se referă la domnia cerească a lui Cristos și a sfinților trecuți din viață, în timpul Erei Bisericii. Potrivit amileniștilor, Apocalipsa 20 susține că întoarcerea lui Cristos va avea loc la sfârșitul istoriei, iar Biserica se află actualmente în era finală a istoriei. *Vezi și* premilenism; postmilenism.

anabaptist, anabaptism. Termen general care se referă la câteva mișcări diferite, care au provenit din *Reforma protestantă din sec. XVI, cunoscute adesea sub numele *Reforma radicală. Anabapțiștii au respins botezul copiilor mici practicat de bisericile luterane și reformate. Mai mult, anabapțiștii credeau că aceste biserici fie fuseseră corupte, fie nu se separaseră pe deplin de ceea ce anabapțiștii considerau a fi erori ale Bisericii Romano-Catolice. Prin urmare, anabapțiștii i-au îndemnat pe adepții lor să se boteze ca ucenici conștienți ai lui Cristos. Dintre personalitățile anabaptiste de seamă, menționăm Menno Simons și Jacob Hunter. *Vezi și* menoniti.

analogia credinței (*analogia fidei*). Principiu de interpretare potrivit căruia pasajele explicite ale Scripturii trebuie folosite pentru a interpreta pasajele mai obscure sau mai dificile. Pentru *Augustin, analogia credinței înseamnă că Scriptura nu trebuie interpretată niciodată într-un mod care să încalce sumarul credinței creștine, realizat de Biserică (ex.: Crezul Apostolic). Pentru Luther, Cristos este analogia credinței, deci Scriptura trebuie să fie interpretată întotdeauna ca mărturie despre Cristos. Pentru Calvin, analogia credinței înseamnă că, deoarece Duhul Sfânt a supravegheat scrierea

Bibliei, Scriptura și Duhul interpretează împreună alte părți ale Scripturii.

analogia ființei (*analogia entis*). Argument potrivit căruia între Dumnezeu și creație există un suficient grad de asemănare pentru ca observarea universului să ducă la o înțelegere limitată a naturii lui Dumnezeu. De obicei, se consideră că analogia ființei se aplică mai mult oamenilor decât universului, deoarece oamenii sunt creați după chipul lui Dumnezeu (*vezi imago Dei*). Teologii contemporani dispută măsura în care omul păcătos poate percepe că creația este un indiciu al existenței lui Dumnezeu. Unii teologi (ex.: Karl *Barth) resping în totalitate folosirea analogiei ființei ca principiu teologic valid.

anglican, anglicanism. Anglicanismul a început în Anglia sec. XVII, ca parte a Reformei engleze, și este biserica oficială a Angliei. Anglicanismul își are rădăcinile în teologia *protestantismului, mai ales în *calvinism, dar a păstrat o puternică afinitate față de închinarea și structura Bisericii Romano-Catolice. Pretutindeni în bisericile anglicane se folosește la închinare *Cartea de rugăciune comună [The Book of Common Prayer], care conține principiul anglican central: „Regula rugăciunii este regula credinței.”

anihilaționism. Credința că toți cei răi vor fi judecați de Dumnezeu și aruncați în iazul de foc, unde vor înceta să existe. Unii anihilaționiști sugerează că acest lucru se va întâmpla instantaneu, în timp ce alții cred că cei nelegiuiți vor experimenta o scurtă perioadă de conștientă. Totuși, toți anihilaționiștii sunt de acord că niciun individ, oricât de rău, nu va avea de suferit etern o existență conștientă în iad. *Vezi și* nemurire condiționată.

animism. Sistem de credințe care afirmă că spiritele sunt cauza mișcării, creșterii și schimbării (animării) lumii. Deși mulți animiști recunosc existența unui zeu mai puternic, sunt extrem de sensibili la prezența spiritelor în lumea noastră.

Pentru animiști, prin urmare, diferite mișcări, precum creșterea unui copac, foșnetul și căderea frunzelor, constituie efecte vizibile ale spiritelor invizibile.

anipostas. Credința că Cristos, în întruparea Sa, nu a preluat caracteristicile unei ființe umane individuale, ci Și-a asumat umanitatea în sens „generic”. Astfel, Isus din Nazaret nu a fost un om „nou”, ci „ca” un om, în toate privințele. În mod tradițional, Biserica a respins teoria anipostasului, considerând-o o explicație inadecvată a umanității lui Cristos.

Anselm de Canterbury (1033–1109). Călugăr, filosof și teolog medieval care a devenit arhiepiscop de Canterbury, Anglia. Anselm este cunoscut îndeosebi pentru formularea *argumentului ontologic pentru existența lui Dumnezeu, ca și pentru *teoria ispășirii ca satisfacție. Anselm a căutat, de asemenea, să înțeleagă motivele pentru care Dumnezeu a trebuit să devină om în Cristos și să Se aducă pe Sine jertfă pentru păcat. Anselm a înțeles sarcina teologiei ca fiind *fides quaerens intellectum* („credința în căutarea înțelegerii”).

Anticrist. Termenul înseamnă literal „împotriva lui Cristos” și se referă la împotrivirea individuală, socială sau ideologică față de cuvintele și faptele lui Cristos. Unii teologi consideră că Anticristul este un individ care urmează să vină, care se va opune lui Cristos și a cărui domnie în lume va sluji ca semn pentru a doua venire a lui Cristos. Termenul apare doar în epistolele lui Ioan, dar scriitorii biblici, atât din VT, cât și din NT, au folosit concepte similare, precum „fiii lui Belial” (în Pentateuh și în cărțile istorice); „cornul cel mic” (Daniel); „urâciunea pustiirii” (Matei și Marcu, vezi Daniel); și „omul fărădelegii” (Pavel).

antinomie. Alăturarea a două principii, afirmații sau legi care, deși par a se exclude reciproc, sunt considerate amândouă adevărate. Un exemplu teologic de antinomie este credința în suveranitatea absolută a lui Dumnezeu și în liberul arbitru

al omului. Deși ambele sunt considerate adevărate, există o tensiune între voința lui Dumnezeu și voința noastră umană, care nu poate fi înțeleasă cu ușurință sau pe deplin. *Vezi și paradox.*

antinomism. Sistem etic care neagă natura constrângătoare a oricăror legi exterioare sau presupus absolute asupra comportamentului individului. Unii antinomiști susțin că un creștin nu trebuie să predice sau să practice legile VT, deoarece meritele lui Cristos l-au eliberat de sub Lege. Alții, precum *gnosticii timpurii, susțin că perfecțiunea spirituală vine prin dobândirea unei cunoașteri speciale, și nu prin supunerea față de Lege. În general, teologia creștină a respins antinomismul, pe temei că, deși creștinii nu sunt mântuiți prin ținerea Legii, ei au totuși responsabilitatea de a trăi corect, adică în ascultare de legea dragostei lui Dumnezeu, slujindu-și unii altora (Gal. 5:13–14) și umblând în Duhul (Gal. 5:16), care lucrează continuu la transformarea noastră, făcându-ne tot mai asemenea lui Cristos Creatorul (Col. 3:1, 7–10).

antropologie. De la cuvintele grecești *anthrōpos* (om) și *logos* (cuvânt), adică învățătură despre omenire. Antropologia, în general, se referă la orice studiu al statutului, al obiceiurilor, al datinilor, al relațiilor și al culturilor omenirii. În sens mai specific și teologic, antropologia prezintă învățătura biblică despre oameni ca ființe create de Dumnezeu. Antropologia creștină susține că oamenii sunt creați după chipul lui Dumnezeu (**imago Dei*), dar că păcatul a afectat negativ acest chip. Antropologia este interesată și de problema alcătuirii ființei umane, adică relația dintre trup, suflet, spirit și a.m.d.

antropomorfism. Figură de stil folosită de autorii biblici prin care lui Dumnezeu îi sunt atribuite caracteristici fizice umane, din dorința de a ilustra anumite lucruri importante. De exemplu, Scriptura vorbește uneori de „față” sau „brațul”